

Anmeldelser.

**General de Mezas Krigs-
Dagbøger 1849-1851. Med
en Biografi af Generalen
ved Kaptajn K. C. Rock-
stroh. København 1928.**

har vexelvis prist ham i de højeste Toner og besudlet hans Navn med de hæsligste Invektiver. Ganske vist har man forlængst slaaet sig til Ro med, at han, som Generalfeltmarskal Moltke siger, »har valgt det rette«; man forstaar, at han i Februar 1864 reddede den danske Hær ved i rette Tid at forlade Dannevirkestillingen; alle indrømmer, at han havde Personlighed nok til at være Overgeneral, at han kunde lægge Ryg til og ikke frygtede Ansvar; men der er Tvivl om, hvor vidt han »kunde sin Metier«, hvor vidt han havde tilstrækkelig militær Viden og Kunnen til at hævde sig overfor Medhjælpere og Undergivne, saa at de fik Følelsen af, at hans Beslutninger og Befalinger ikke skyldtes Impuls, men var vel overvejede og solidt underbyggede.

Krigsvidenskaben stod ikke paa noget højt Standpunkt her i Landet i Midten af det 19. Aarhundrede; ingen af de Førere, der i Treaarskrigen erhvervede sig et Navn, var »lærd«; deres Hjælpere var heller ikke trykkede af militær Lærdom. Generalstabsofficererne uddannedes til dygtige Matematikere, Geodæter og Topografer; men de militære Fag blev forsømte, og om praktisk Uddannelse i den højere Troppeføring og i Generalstabs-tjeneste var der ikke Tale; de Officerer, der i Krigen dannede Stabene, var ikke skolede, de manglede baade Kundskaber og Rutine. Selv Læssøe, der af Krigsministeren blev gjort til Arme-korpsets Stabschef, var uerfaren og usikker, i alt for høj Grad henvist til at stole paa sin Intelligens og Intuition¹; og det stod

¹ Hist. Tidsskr. 9. R. IV 8.

værre til med de Officerer, der skulde være Divisions- og Brigadekommandørernes Medhjælpere. Sagerne var ikke altid godt gennemtænkte og bearbejdede, naar de forelagdes Cheferne.

Man har beskyldt de Meza for Mangel paa Interesse for Tjenesten; der gaar mange Sagn om hans ringe Kendskab til Artillerimateriellet, selv da han var dette Vaabens Chef; han skal selv have udtalt, at han ikke vidste, hvorledes en Kardæsk saa ud. Det er nu dog vistnok en Slags Lapseri fra hans Side, beslægtet med flinke Skoledrenge's Forsikringer om, at de klarer sig ved Hjælp af deres gode Hoved uden at gøre sig den Ulejlighed at lære deres Lektier; af de Mezas Dagbøger faar man det Indtryk, at han vidste god Besked og med Interesse og Forstaaelse satte sig ind i alt, hvad der kunde fremme Troppernes Kampdygtighed og gøre Forsvarsstillingerne »formidable«. I 1849 er han stærkt optaget af Forsvaret af Als og viser nøje Kendskab til Feltbefæstningsarbejder; næste Aar færdes han stadig i Dannevirkestillingen, inspicerer Skanser og Batterier, tegner Skitser og Krokier. Troppernes »Underbringelse« interesserer ham, han beskæftiger sig indgaaende med Baraklejrene og udtaler sig med stor Sagkundskab om Bygningernes Konstruktion og Gruppering. Hist og her træffer man Udtalelser om Haandvaaben og svært Skyts, der vidner om, at han ogsaa fulgte med paa dette Omraade.

I 1848 fik de Meza flere Gange Lejlighed til at vise, at han havde taktisk Begreb og forstod at anvende Artilleriet paa Slagmarken; der var god Mening i, at man Aaret efter betroede ham en Brigade; han var ikke Fodfolksofficer, men fandt sig hurtigt til rette i sin nye Stilling. Han inspicerer sine Batailloner med god Forstaaelse af, hvad det kommer an paa i Felten, han uddeler Ros og Dadel paa rette Tid og Sted; han beser Tropperne ikke blot paa Exercerpladsen, men ogsaa i Forpoststillingen, han afholder Fægtningsøvelser med alle Vaabenarter og viser, at han har Begreb om deres Samvirken i Marken. I April og Juli 1849, paa Dybbøl og ved Fredericia, optraadte han som Brigadechef paa Valpladsen, og den 25. Juli 1850 kom han ved Isted efter Schleppegrells Fald til at føre Division. Ved disse Lejligheder gjorde han helt ud Fyldest. Hans personlige Optræden, hans Uforfærdethed og urokkelige Ro virkede inciterende, og han vandt sine Undergivnes Tillid. Han skyede ikke at bringe Ofre, naar det var nødvendigt, men unødvendigt Spild af Blod og Ammunition var ham i høj Grad imod; virkningsløs Beskydning fra Fjendens Side burde helst lades ubesvaret; kun til Nød kunde han finde sig i, at man førte Kamp blot for at vinde Trofæer.

Naar Tjenesten krævede det, underkastede de Meza sig alle Slags Strabadser, han udsatte sig for Kulde, Slud, Blæst, Regn og Træk; han kunde sidde til Hest halve Dage ad Gangen.

Medens de Meza fortæller ret udførligt om sin Færd udenfor Valpladsen, omtales selve Kampene kun ganske flygtigt i Dagbøgerne; om Begivenhederne paa Dybbøl 3.—8. April 1849 fortæller de saa godt som intet; det mærkeligste er, at Generalen anvender tyske Betegnelser: Nübel, Düppel o. s. v. Om Udfaldet fra Fredericia faar man heller ikke meget at vide; de Meza har kun noteret nogle Klokkeslet og nævnt enkelte af de vigtigste Momenter i Fægtningen for at have nogle Støttepunkter ved Udarbejdelsen af Fægtningsrapporten. Han har ogsaa gjort nogle Optegnelser om Vejrliget, der sikkert er meget paalidelige; kun i ganske enkelte Tilfælde har Generalen ikke ført Dagbogen samme Dag, som Begivenhederne har fundet Sted; som bekendt glemmer man meget hurtigt, hvordan Vejret var paa en bestemt Dag, og Deltagerne i Fredericiaslaget er meget uenige om, hvorvidt man rykkede ud i Taage eller Maaneskin.

Efter Kampen blev alle Tropperne trukne ind i Fæstningen; General Bülow havde tænkt sig at lade et Observationskorps blive staaende udenfor den, men de Meza fik ham bort fra denne Idé og er egentlig ganske stolt derover: »Var dette ei skeet, da vilde upaatvivleligt enkelte Corps været komne tilbage for at gøre Skinangreb; og trak man sig saa først ind i Fæstningen, havde det heddet, at de havde generobret deres Stilling. Folkene vare for udmattede til med dem at frembringe saa lidt opbyggeligt Resultat«. Ja men, naar Forterrænet var rømmet, kunde Fjenden jo ganske roligt rykke ind i sine gamle Stillinger og sige, at han slet ikke var jaget bort. Her bar de to Generaler sig upaatvivleligt galt ad.

Om sin Deltagelse i Slaget ved Isted giver de Meza noget fyldigere Oplysninger; hans Optegnelser gør imidlertid et mindre samtidigt Indtryk; der er Tilføjelser og Ændringer, hvoraf nogle er nedskrevne kort efter, andre endog meget længe efter Begivenheden, nemlig i 1865 kort før Generalens Død. Om sin personlige Optræden i Kampene taler han aldrig, Praleri ligger ham fjærnt; men han forstaar godt at vurdere sin egen Indsats, og da C. V. Rimestad endog vil frakende ham den Ære, der rettelig tilkom ham, ved at erklære, at han ikke var »Skyld« i Sejrvindingen ved Isted, ja endog først var ankommet, da alt var forbi, svarede han, »at Intet endnu var forbi ved min Ankomst til Römmeck, men Alt først blev det paa en tilfredsstillende Maade ved min Ankomst og efter mange Timers besværlige

Kamp«. Generalen fremhæver ellers aldrig sig selv, allermindst paa andres Bekostning.

For at gøre Fyldest i en overordnet Stilling maa man kunne arbejde sammen med de underordnede Myndigheder og de Mænd, som er ens direkte Medhjælpere. I den første slesvigske Krig var der ingen Instans mellem Brigaden og Bataillonen; Brigadechefen var Bataillonschefens umiddelbare Foresatte. Skønt de Meza ikke var »Troupier«, havde han Overlegenhed nok til at gøre sig gældende over for Fodfolksofficererne; Brødrene Philip og Jacob Ræder var vanskelige Undergivne, sidstnævnte var nærmest Kværlant; men de maatte bøje sig. Generalen omtaler dem jævnlig; det er ingen Kompliment at kaldes for »en sand Ræder«. Med de andre Bataillonschefer, Gerlach, Hindenburg, Walter m. fl. gik alt let og godt; han har aftvunget dem Respekt.

Med Officererne i sin Stab levede de Meza i god Forstaaelse; han arbejdede godt sammen med dem og gav dem den Selvstændighed, der tilkom dem. Major Wörishoffer, der var hans nærmeste Medhjælper i de to sidste Krigsaar, var ingen Generalstabsofficer i moderne Forstand, men han var praktisk, kendte Tjenesten og havde megen bon sens. Skønt Generalen af og til var irriteret paa ham, røfede han ham sjældent af, men nøjedes med at betro sig til Dagbogen; han satte alligevel Pris paa ham og fik ham baade dekoreret og forfremmet. Souschefen, Kaptajn P. J. F. Bauditz, Adjutanterne C. W. Baland og O. Vaupell var flinke unge Mænd, som kun sjældent fik et Hib i Dagbogen. Ordonnansofficeren C. A. Schumacher og den personelle Adjutant G. Hansen, Krigsministerens Søn, var hans stadige Ledsagere; de var begge Reserveofficerer, uden tjenstlig Rutine; særlig den førstnævnte maa jævnlig holde for paa Grund af sin Mangel paa Interesse for det Arbejde, der paalaa ham; sidstnævnte maatte læse højt for sin Chef og lytte til hans Musik.

Til Generalens personlige Raadighed stod Oppasserne, Hestepasserne og Ridehestene. Skønt det var forbudt, beholdt Generalen i alle tre Felttog en Kombattant som Oppasser; Hans, der allerede havde tjent ham før Krigen, var ham langt mere uundværlig end Adjutanterne; han blev endog brugt som Sekretær og skrev »efter Befaling« til Generalinden; han var en duelig Kammertjener, der forstod at kæle for sin Herres Særheder og afhjælpe de Savn, Feltlivet fører med sig; de andre Oppassere var slet ikke overflødige; der var meget at gøre, inden Generalens Kvarter blev, som han vilde have det. De Meza elskede sine Heste og holdt meget af at ride; de nævnes ofte i Dagbøgerne, han er omhyggelig for deres Helbredstilstand og glæder sig, naar de

kommer sig efter en Sygdom. Endnu i 1865 har han ikke glemt »Perle«, der blev dødelig saaret ved Isted. Jo! General de Meza var i stort og i smaat en dygtig, myndig, velvillig og human Foresat.

Hvor højt en Officer end kommer op, har han altid Foresatte; han maa lyde, men maa samtidig bevare sin Selvstændighedsfølelse. Ordre og Direktiver skal følges; udebliver de, maa man handle i den Foresattes Aand; altid maa man løse den givne Opgave med selvstændig Benyttelse af de for Haanden værende Midler og under tilbørligt Hensyn til de foreliggende Omstændigheder. Man skal have Respekt for den Foresatte og Respekt for sig selv. I Dagbøgerne omtaler de Meza ikke altid sine Chefer med udpræget Agtelse; Generalerne Bülow og Kroghs derangede Pengeforhold var tilstrækkelig kendte; der fortælles pikante Historier »om General Bülow's Presenter og Laan« o. s. v. Han respekterer egentlig kun Krigsministeren, General C. F. Hansen, der i 1849 spillede Overgeneral ligesom Tscherning havde gjort det Aaret forud; under ham virkede General Krogh som Kommandør for Nørrejske Korps, medens General Bülow kommanderede Flankekorpset paa Als. Da Ministeren i Februar betror ham, at han tænker paa at »bryde Vaabenstilstanden«, skriver de Meza: »Très bien«. Det falder ham ikke ind, at Krigsministerens Myndighed ikke kan strække sig saa vidt. Da Felttoget 1849 begyndte, viste det sig strax, hvor unaturligt det var at have 2 sideordnede Korps uden fælles Overkommando. Als og Sundeved skulde nu være en virkelig Flankestilling, en Udfaldsport, hvorfra et kraftigt Stød rettedes mod Fjendens Flanke, medens en mindre Styrke gik frontalt frem fra Jylland. Hovedstyrken bestod af General Bülow's Korps og Størsteparten af General Krogh's; denne skulde føre Kommandoen, og Operationsplanen af 2. April er underskrevet af ham som Kommandør for det Nørrejske Armékorps¹. Men Krigsministeren var til Stede og optraadte som Overgeneral og »Krigsherre«. Da den kommanderende General under Fredsforhold er underlagt Krigsministeren, har denne altid haft svært ved at forstaa, at dette Forhold totalt ændres under Krigsforhold. Der er ingen Grund til at gaa ind paa en Fremstilling af Operationerne i Sundeved 3.—8. April; men de Mezas Optegnelser fra sidstnævnte Dato fortjener nærmere Omtale: »Kl. 4 afmarcheret efter Min[isterens] Ordre, ankommen Kl. 2¹/₂ om Natten til Stendrup; derfra efter Krigsraad, afholdt i Gaar Aftes i Stendrup hos Gl. Bülow (Gl.

¹ Generalstaben: Den dansk-tyske Krig 1849. S. 380 ff.

Kr[ogh] tilstede). (Alternativ: Holde sig i Sundeved i den Stilling ved Düppelberg — eller forlade Sundeved. Stor Majoritet for første). Opstilling her fra Kl. 7—2^{1/2}. Besat Redouterne og Skandserne, der nyligt er opkastede. Lidt meget af Kulde. Herfra ny min[isteriel] Bef[aling] at drage de 2 Brigader (3. og 6. til Als). Man vilde have Schleppegrell og mig til at ride til Hansen for at reclamere. Men ny indskærpet Befaling gennem General Krogh ankom. (Protest vilde ansees som Insubordination)«.

Altsaa: Krigsministeren giver direkte Ordre til en af Flankekorpsets Brigader; der holdes Krigsraad; den fungerende Overgeneral er til Stede, men fører ikke Forsædet; dette Raad, hvis Existensberettigelse er mere end tvivlsom, vedtager en Resolution, som hverken det eller Overgeneralen er kompetente til at udføre; her gælder det nemlig et politisk Spørgsmaal, og her har Krigsministeren, vel at mærke ikke som saadan, men som Repræsentant for Regeringens Chef, at træffe Afgørelsen. Han griber igen ind i Enkeltheder, og da de højere Førere nøler med at udføre den ministerielle Befaling, indskærpes den gennem den fungerende Overgeneral, og sluttelig bestemmer en »Armébefaling« af 8. April, undertegnet: Hansen, at Sundeved skal rømmes¹. Det er mildest talt højst forvirrede Kommandoforhold; men herfor har de Meza ikke rigtig Øje; han beundrer Ministeren, der ikke skyr »Responsabilitet« og udtaler sig skarpt om Krogh og Læssøe. I 1864 var hans Syn paa Overgeneralens og Krigsministerens indbyrdes Forhold bleven ændret.

Ved grundigt Studium af Dagbøgerne faar man det Indtryk, at de Meza besad Egenskaber, der gjorde ham skikket til at beklæde høje Kommandoposter, og at hans militære Kundskaber stod paa Højde med de Fordringer, man dengang stillede til Hærens højeste Førere; hans Undergivnes Udtalelser stemmer godt overens med, hvad han siger om sig selv. Ved en flygtig Gennemlæsning af de 250 Sider, som de Mezas Dagbogsoptegnelser optager, faar man et ganske urigtigt Indtryk af hans Personlighed, og det er han selv Skyld i; han lægger ikke Skjul paa sine Mangler, sin Selvglæde, sin Selvoptagethed, sin pinlige Om-sorg for Sundhedens Bevarelse, han skildrer sin Maves Tilstand, omtaler yderst detaillert de Forholdsregler, han træffer for at værne sig mod Træk og Kulde, er forfængelig af sine Sprogkunderskaber, overbroderer sin Stil med Ord og Sentenser, hentede fra Latin og 4—5 europæiske Sprog, udtaler sig ret skarpt om

¹ Nævnte Generalstabsværk S. 444 ff. Ansvar for Eckernförde Ulykken forstod Hansen dog at vælte over paa Krogh; han var kun Overgeneral »à ses heures«, som de Meza vilde have sagt.

andre, men skaaner ikke sig selv; Glimt af Selvironi vidner om hans jødiske Herkomst. Han har megen Sans for Naturskønhed, sværmer for Idyllen, han er ikke Gourmand men Gourmet, holder af fin, let Mad og gode Vine, hader officiel Selskabelighed, Kortspil og Tobaksrygning, men er en omhyggelig Vært i en mindre Kreds og færdes gerne i Dameselskab. Hans Kærlighed til Musik er stor og ægte; han synger, spiller og komponerer; mod Slutningen af Krigen arbejder han mere sammen med Stabshornblæseren end med Stabschefen; men han er ikke blind for, at han kun er Dilettant baade som udøvende Kunstner og som Komponist. En enkelt Gang har han sunget »med usædvanlig sonor Stemme«, men oftere har han spillet og sunget »hjørte ligt slet« eller »med ubekvem Røst«. Han kan nyde sine egne Kompositioner, naar Brigademusikken udfører dem godt, men han kan ogsaa betegne sin samlede Produktion som »Makværk«, samtidig med at han i varme Ord udtaler sin Taknemlighed mod Brigademusikdirektør Malmqvist, »der er en Perle, og uden hvem mine smaa Musikfostre længe endnu vilde være bleven min exclusive Ejendom«. Blandt de danske Artillerister har der været flere dygtige og lærde Musikere, og en af Verdenskrigens betydeligste Personligheder, den østerrigske Generalstabschef v. Conrad (v. Hötzen dorf), dyrker Kontrapunkt, Musikteori og Musikhistorie med Held.

Men hvorfor i al Verden har de Meza skrevet Dagbøger? Ikke for at tage sig ud for Eftertiden; han har ikke paa nogen Maade flatteret sig selv og har ikke lagt Skjul paa sine Mangler, Svagheder og Latterligheder; han har sikkert ikke tænkt sig, at de 80 Aar efter skulde blive trykte. Man faar heller ikke Indtrykket af, at han har tænkt sig engang i Tiden at bruge dem som Grundlag for »Erindringer«. Men enten han nu har haft en bestemt Hensigt eller har fulgt en Trang, som han ikke har kunnet forklare sig selv, har han ikke arbejdet forgæves. De vidtløftige Optegnelser yder vigtige Bidrag til Kendskabet til en af den danske Hærs ejendommeligste, man kan vel ogsaa sige betydeligste Personligheder; alt er jo relativt.

Treaarskrigen førte ikke til nogen Afgørelse; det kunde forudses, at Freden ikke vilde blive af lang Varighed. Rigets ledende Mænd var imidlertid mest optagne af at hævde den nylig vundne Frihed og sikre deres egen Indflydelse. Forsvarsvæsenet blev forsømt, men Nationen var villig til at fejre Trearskrigens Helte, de store og de smaa, og til at feste paa Mindedagene; det kostede ikke meget, men var heller ikke til megen Nytte, snarere

til Skade, da det fremkaldte en Overvurdering af egen Kraft og en Undervurdering af den Modstander, vi havde haft og kunde være sikre paa at faa igen. Ikke en eneste af de fejrede Helte havde Energi og Autoritet nok til at gøre det indlysende for Folket, at der maatte bringes store Ofre, baade personelle og materielle, for at værne om de Goder, man mente at have tilkæmpet sig i Treaarskrigen. De Meza havde nogle Betingelser; hans Navn var populært, og hans Krigshistorie fik Folk til at glemme hans Særheder, der i Fredsperioden snarere udviklede sig end aftog. Man fandt næsten, at de klædte ham, »du ridicule au sublime il n'y a qu'un pas«, kunde man sige. Men det laa ham fjærnt at optræde som Folkefører; han havde ingen Sans for indre Politik og nærrede kun ringe Agtelse for dem, der gav sig af dermed, og naar han i Kraft af de Stillinger, han kom til at indtage, skulde tale offentligt, tudede han med de Ulve, han var iblandt, og kom ikke med Advarsler. I 1858 havde han ganske vist paadraget sig den nationalliberale Presses Uvilje ved at advare mod at støde den tysksindede Del af Hertugdømmernes Befolkning ved paa alt for exalteret Vis at fejre Aarsdagene for Sejrene over Slesvigholstenerne; men 4 Aar efter erhvervede han samme Presses Bifald ved offentlige Udtalelser om vore fordelagtige strategiske Positioner, vort Mod, vor Fædrelandskærlighed, der vilde sætte os i Stand til at forsvare os mod en fir-dobbelt overlegen Styrke. Det var endog A. F. Krieger for stærkt.

I Overvejelserne angaaende Rigets Befæstningsvæsen deltog de Meza fra først til sidst. Han var Formand i Kommissionen af 29. Jan. 1855 og har sikkert billiget den efter 2 Aars Arbejde vedtagne Plan først at møde Fjenden frontalt, og senere fra Flankestillinger fremdeles »forhindre eller hemme« hans Fremrykning. Kommissionen var ikke blind for, at Dannevirkestillingen vilde tabe en væsentlig Del af sin Styrke, naar Slien og Oversvømmelserne frøs til; men den mente, at den ved Krigens Udbrud »kunde benyttes med Fordel«, naar man i Fredstid befæstede den med Jordværker. Planen blev antaget, og i 1861—1863 blev der baade ved Dannevirke og ved Dybbøl opført en hel Del Jordværker, som blev monterede med talrige, til Dels forældede Kanoner. Men selv om Værkerne havde været stærkere og Skytset bedre, og selv om Angrebet, som man sikkert haabede, først vilde komme langt hen paa Foraaret, stod der meget tilbage. Forholdene bag Fronten maatte ordnes, der maatte sørges for Troppernes Indkvartering og Forplejning, Bevæbning og Udrustning, og først og fremmest maatte der sørges for, at Hæren blev saa talrig, saa vel organiseret, øvet og kommanderet, at

der kunde gøres mere end rent passiv Modstand i de vedtagne Stillinger, som led af store Mangler. Som Chef for Artilleriet har de Meza sikkert vidst, at dette Vaabens Udvikling gjorde Flankestillingerne mindre værdifulde; at de ikke havde stor Betydning som Udfaldsporter mod en overlegen Modstander, havde Trearskrigen godtgjort. Der blev imidlertid gjort altfor lidt og vist meget lidt Forudseenhed; at en Del af Hærens Afdelinger, der havde tysk Mandskab, i en Krig med Tyskland vilde vise sig ubrugelige, synes man ikke at have tænkt paa.

Ved Trearskrigens Afslutning var de Meza indtraadt i det 60. Aar; den alvorlige Sygdom, han i den første Halvdel af 1850 havde gennemgaaet, havde ikke haft blivende Følger; han kom godt igennem Felttoget og unddrog sig ikke Anstrængelser. I Perioden mellem Krigene holdt han sine gamle Skavanker nede; i 1865 erklærer han, at han »paa 15 Aar ikke har været fraværende fra eller manglet ved Forretningerne«. At han har ofret disse al sin Tid og alle sine Tanker, vil vel ingen paastaa, han selv allermindst; han har sikkert ikke givet Kejseren mere, end hvad Kejserens var. Men han havde bevaret Hovedet klart, hans Selvfølelse var voxet, og han var ganske paa det rene med, at i en ny Krig maatte han blive Overgeneral; han tænkte ikke paa at frabede sig dette Hverv paa Grund af Svagelighed, som et Rygte vilde vide¹, og endmindre, fordi han ikke var tilstrækkelig forberedt. Først 2. Juledag 1863 fik han sin Udnævnelse. Stabschefen, Ob. Heinr. Kaufmann var udpeget 3 Uger tidligere; han havde gjort god Tjeneste som Generalstabsofficer i Trearskrigen, men havde 1855—1863 staaet udenfor Hæren som Amtmand i Kiel og som Militærbefuldmægtiget ved Forbundsdagen i Frankfurt. Hvor velbegavet og intelligent han end var, kan han ikke betegnes som vel forberedt til Stillingen som Hærens Stabschef.

I 1864 var der i Modsætning til 1848 og 1849 udnævnt en »Overgeneral, en Stabschef og en Souschef ved den aktive Armee«; men alligevel manglede der rene Linier i Kommandoforholdene, og det viste sig ved flere Lejligheder.

Fra de Mezas Overgeneralstid foreligger der ingen Dagbogsoptegnelser, men i »Mit sidste og uigjenkaldelige Votum med Hensyn til Krigsførelsen og dennes Forhold til Statsførelsen i 1864« har han gjort Rede for sin Opfattelse af Betimeligheden af Dannevirkestillingens Rømning 5. Febr. At Udgiveren af Krigsdagbøgerne har taget dette vigtige hidtil utrykte Dokument

¹ Major E. F. Schau til sin Hustru ¹³/₁₂ 1863. (Mem. og Br. XLVI 12).

med, maa man være ham taknemlig for. Generalen begynder med at udtale, at Folkerepresentationen ikke har »mindste Ret til at blande sig i Krigens Enkeltheder«. Herom kan der ikke herske Tvivl. Derimod er det urigtigt, naar han siger, at Krigsministeren »i Samfund med Hs. Majestæt Kongen og med Overgeneralen ere Krigsførelsens eneste og rette Forum m. H. t. dens almindelige Principer«. Generalen staar paa samme Standpunkt som i 1849 og anbringer Krigsministeren paa en Plads, der slet ikke tilkommer ham. Det er Krigsherren, og hvor ingen saadan findes, Regeringens ansvarlige Chef, der som Leder af Krigens Politik angiver Overgeneralen de Maal, han skal naa, hvorefter det bliver dennes Sag at vælge Maaden, og Krigsministerens at skaffe ham de fornødne Midler. Er »det suveræne Folk« misfornøjet med Krigsførelsen, kan det styrte Regeringen og derved fremtvinge nye Direktiver for Overgeneralen, som vil blive afløst, hvis han ikke har staaet i Opposition til den faldne Regering; men blande sig i Operationerne kan hverken Repræsentationen eller Regeringens Chef. Krigsministeren er i denne Henseende ligestillet med Regeringens øvrige Medlemmer. Overgeneralen er her, som de Meza siger, den eneste »Responsable«.

Om der skulde føres et afgørende Forsvar i Dannevirkestillingen eller ej, var et politisk Spørgsmaal, og det skulde Regeringens Chef, ikke Krigsministeren eller Overgeneralen, afgøre. Det var man paa det rene med, og Regeringens Instrux af 24. Jan. 1864 udtalte, at det vigtigste var, at »det kommende Foraar finder os i Besiddelse af en dygtig og slagfærdig Hær«. Om dette Standpunkt var rigtigt politisk set er en Sag for sig; det er muligt, at Danmark var kommet til at staa bedre efter et afgørende, men hæderligt Nederlag i Dannevirkestillingen, end det kom til at staa efter at Dybbøl og Als var tagne med Sværdet i Haanden. En Deling af Sønderjylland efter Nationaliteter var gaaet lettere, hvis der ikke var flydt preussisk Blod paa Dybbøl Banke. Men en saadan Kamp maatte ikke være ført rent defensivt; man maatte fra Stillingens Centrum have ført et Stød mod Østerrigerne, da Preussernes Hovedstyrke var i Svansen. Dette kunde imidlertid ikke improviseres, men vilde have krævet en anden Gruppering af Stridskræfterne. Overgeneralen var ikke bunden til den rene Defensiv; men han skulde bevare en kampdygtig Hær til Anvendelse i Flankestillingerne. Indlod han sig i et afgørende Slag i Dannevirkestillingen eller blot i en Kamp, der vilde koste en Tredjedel af Hæren(!), som Konseilspræsidenten havde ytret, vilde et ordnet Tilbagetog have været umuligt. De Meza var i sin fulde Ret til at gore,

hvad han gjorde; han var sig sit Ansvar bevidst og var rede til at bære det. Det saakaldte Krigsraad var ukrigsmæssigt, Voteringen overflødig; en Befaling, undertegnet af de Meza og parafereferet af Kaufmann, havde været langt værdigere; Generalen havde ogsaa ønsket ene at give Navn til.

Med fuld Ret mente General de Meza, at han havde efterlevet sin Instrux, og hans bitre Udtalelser om Krigsministeren og hans Direktør, Major Ankjær, er meget forstaaelige; han var visselig ikke »skyldig« og kunde ikke drages til Ansvar.

Kan man saaledes ikke bebrejde Overkommandoen, at den gav Ordre til Tilbagetoget, er der ingen Grund til at rose den for den Maade, hvorpaa det blev forberedt og gennemført. Det var i og for sig vanskeligt, da der var for faa Veje; det glatte Føre gjorde Situationen endnu vanskeligere; det store, daarligt organiserede og slet førte Træn foranledigede mange Standsninger, og der var intet gjort for at tilsløre Rømningen af Stillingen. Heldigvis var Forfølgelsen lidet energisk; Rømningen blev sent opdaget; der blev ikke gjort noget Forsøg paa at hage sig fast til den tilbagegaaende Fjendes Ryg, endsige til at forurolige hans Flanker; Overkommandoen synes at have gjort sikker Regning paa, at alt vilde gaa af sig selv; der savnedes en ordnende Haand, og, hvor Overgeneralen var, vidste ingen.

Med Dannevirkestillingens Rømning var de Mezas Rolle som Overgeneral udspillet; han maatte vige for det Tryk, der fra uansvarlig Side rettedes mod det holdningsløse Ministerium. At Krigen vilde have faaet et andet Udfald, hvis han havde beholdt Kommandoen, er der sikkert ingen, der vil paastaa, men der er ingen Tvivl om, at han var en langt betydeligere Personlighed end General Gerlach, og han vilde sikkert have været selvstændig nok til at rømme den sammenskudte Dybbølstilling, inden det kom til Storm. Men havde det nu ogsaa været rigtigt? I Øjeblikket ja! Hæren vilde være bleven skaanet for smertelige Tab, for Følelsen af at have lidt et Nederlag; den vilde have følt en vis ondskabsfuld Glæde over at have narret Preusserne, og den vilde have kunnet forberede Forsvaret af Als med friskere Kræfter og større Fortrøstning. Set fra et rent militært Standpunkt vilde en hemmelig Rømning af Dybbølstillingen inden Stormen have været en fortjenstfuld Handling. Men Sagen har en politisk Side, og den er den vigtigste. En Krig føres i politisk Øjemed, og Landets Stridskræfter staar til Raadighed for den ansvarlige Leder af dets Politik. At han ikke altid er sin Stilling voxen, er en Sag for sig. Naar Konseilspræsident Monrad mente, at det af Hensyn til Statens politiske Stilling var nødvendigt at modtage

en Storm, var det de højeste militære Myndigheders Ret og Pligt at fremsætte de militære Grunde, der talte derimod; men han havde Afgørelsen, og det er at stille Sagen paa Hovedet, naar Krigsministeren meddelte Konseilspræsidenten, at det var hans Agt at lade Hæren forlade Dybbølstillingen, hvorefter denne »gjorde ham de varmeste Forestillinger om, at det var ønskeligt at forsvare Stillingen, selv om det skulde koste betydelige Ofre«, hvortil da Krigsministeren efter et Par Timers Forløb besluttede sig¹. Det var Krigsministeren, der skulde have søgt at overtale Konseilspræsidenten til at opgive at modtage en Storm, hvis han fandt dette uforsvarligt.

Det Blod, der randt paa Dybbøl Banke den 18. April 1864, flød ikke forgæves, og det er med Rette, at man i de senere Aar er kommet ind paa at fejre denne Dag som en af Danmarks Hædersdage. I 1814 blev der af Nordslesvigerne anket over, at Frederik VI lod Kronprinsen af Sverigs daarlige Tropper uden Modstand rykke helt op til den jyske Grænse, skønt han havde en betydelig, af den bedste Aand besjælet Hær staaende paa Fyn; der blev sagt, at Kongens Mangel paa Mod havde løsnet Baandet mellem Sønderjylland og Kongeriget,² og han maatte finde sig i, at den russiske General Grev Orloff beklagede, man kan næsten sige haanede ham for, at han ikke havde sat sig i Spidsen for sin Hær i Sønderjylland; det var nemlig paa den jyske Halvø, at Kampen om Norge førtes. I 1864 var det anderledes; der blev fejlet politisk og militært; men hverken de danske Sønderjyder eller Danmarks Venner i Udlandet glemte nogen Sinde, at Landet først efter en haardnakket Kamp faldt i Fjendevold, og der er ikke Tvivl om, at den blodige Kamp den 18. April har bidraget til, at Sønderjylland efter Verdenskrigen fik Lov til at raade over sin Skæbne.

Pladsen tillader ikke at gaa nærmere ind paa de Mezas »uigjenkaldelige Votum«, der trods sit ringe Omfang er meget indholdsrigt; det skyldes udelukkende ham selv, der har dikteret det til Generalkommandoadjutanten C. G. F. Rønnow, der i en Del af Trearskrigen som Underofficer havde været Skriver ved hans Stab; og det vidner om, at han var i fuld aandelig Vigeur. Paa 10 Sider bringer det et værdifuldt og betydeligt Materiale til en Karakteristik af Generalen.

¹ C. Hegermann-Lindencrone: Betragtn. i Anl. af D. G. Monrads pol. Breve 102.

² Joh. G. Rist: Lebenserinnerungen II 286 ff. En udførlig Fremstilling af de militære Forhold i Sønderjylland og paa Fyn 1813—1814 er givet i Medd. fra Krigsark. VIII 357—436, IX 91.

Den Biografi, hvormed Kaptajn Rockstroh indleder sin Bog, er den fyldigste og bedste, der hidtil foreligger. Vurderingen af Hovedpersonen, af hans Omgivelser, af Personer og Forhold i det hele er godt dokumenteret og objektiv; helt er den gamle Adam dog ikke druknet; af og til kan der komme en bidsk Bemærkning f. Ex., naar Flaadens Optræden omtales. Undersøgelserne er grundige og har paa flere Punkter berigtiget de tidligere gangse Anskuelser. Med Dygtighed er det store Materiale, trykt og utrykt, Dagbøger, Breve og officielle Aktstykker, benyttet til en alsidig Karakteristik; i Dagbøgerne er Rockstroh trængt ind til Kærnen gennem de myldrende mange Enkeltheder; han har kendt Begrænsningens Kunst og har undgaaet al Fyldekalk. Et og andet Punkt kunde være optaget til nærmere Undersøgelse; man savner saaledes en Redegørelse for den Indsats, de Meza personlig har gjort i de Hverv, der har været ham overdraget som Artillerichef og som Formand i de forskellige »Forsvarskommissioner«.

Udgiverarbejdet er gennemgaaende godt, den vanskelige Skrift er rigtigt læst, ogsaa Runerne er rigtigt tydede, og Trykfejlenes Antal er saare ringe. Saa meget mere maa det beklages, at de franske, italienske og latinske Ord og Sætninger, hvormed Generalen har overbroderet sin Stil, er misforstaaede eller rettere ikke forstaaede. Det tager sig ikke godt ud at skrive darrero for davvero, valuer for valoir, ruptini for raptim, sarricino for s'avvicina, encore for cuore o. s. v. Til Tider er det de Meza, der citerer forkert, og saa vilde det jo have taget sig pænt ud, naar Udgiveren havde kunnet rette ham. Disse Fejl forringer ikke Bogens Værdi som Kildeskrift; men de vilde ærgre de Meza i hans Grav, og de kunde let være undgaaede.

A. Tuxen.

Holger Hjelholt: Treitschke og Slesvig-Holsten. Kbh. 1928.

Heinrich von Treitschke hører til de Historikere, hvis Berømmelse ikke er bleven mindre efter deres Død. Under den store Krig kom han navnlig for Englænderne til at staa som Profeten for den Statsopfattelse, de mente at bekæmpe. Allerede saa tidligt som Juli 1908 udpeges han af en Forfatter i »Quarterly Review« som Bannerføreren for den tyske Koloniudvidelse og Imperialisme, og netop ud fra denne Betragtning analyserede man senere i Propagandaøjemed hans Værker. Det var forøvrigt noget med Urette; thi for Treitschke var